

• door Gerard Kramer

BENEDICTUS¹

Van Nursia (480-547)

1 Veel informatie over Benedictus en de betekenis van zijn Regel is behalve in de wetenschappelijke kerkhistorische handboeken te vinden via <http://www.osb.org/gen/benedict.html>, de officiële website van de Orde van de Benedictijnen. Zie ook <http://abbaziamontecassino.org/abbey/index.php/en/>, de officiële website van het huidige klooster Monte Cassino.

Korte biografie

Benedictus is rond 480 in Nursia, het huidige Italiaanse Norcia (bij Perugia) geboren uit een adellijke familie. Hij studeerde in Rome, maar verliet de stad voortijdig vanwege de zedeloosheid van zijn medestudenten. Hij trok zich rond 500 terug in Subiaco aan de Anio, ten oosten van Rome, waar hij drie jaar als kluizenaar in een hol woonde en zich wijdde aan boete en gebed. Hij werd door herders ontdekt, waardoor zijn naam bekend werd. Velen vonden bij hem steun en troost.

Monniken van het naburige klooster Vicovaro vroegen hem als abt de leiding over hun klooster op zich te nemen. Hij handhaafde daar de tucht echter zo streng, dat de monniken hem trachtten te vergiften met een drinkschaal met gif. Deze schaal zou echter in stukken gesprongen zijn toen Benedictus deze zegende. Daarom wordt hij vaak afgebeeld met in de hand een gebroken drinkschaal waaruit een slang kronkelt. Hij stichtte vervolgens twaalf kleine kloosters, met elk twaalf monniken onder een abt. Zelf leidde hij het geheel

van deze twaalf kloosters. Als gevolg van spanningen met een priester moest hij de streek echter verlaten.

Om dergelijke problemen voortaan te vermijden stichtte hij in 529 een eigen klooster in de ruïne van een oude burcht op de berg bij Casinum, de Monte Cassino, bij Capua. Niet ver daarvandaan stond zijn zuster Scholastica aan het hoofd van een klooster van zusters. Tussen 523 en 526 (volgens anderen: na 534) had hij intussen zijn *Regula monasteriorum* geschreven, de Regel voor de kloosters (ook wel *Regula monachorum* = regel van de monniken genoemd). Monte Cassino was de wieg en het centrum van de naar Benedictus genoemde Benedictijner kloosterorde, waar de naar hem genoemde Regel van Benedictus maatgevend was. Benedictus geldt als de patriarch van het westers monnikendom.

Van hem wordt verteld dat hij zes dagen voor zijn dood zijn graf in gereedheid liet brengen. Hij werd door koorts overvallen en stierf in de kerk, na de ontvangst van de eucharistie.

De regel van Benedictus

De Regel van Benedictus is geen leerboek of systematische uiteenzetting van de christelijke leer, maar een soort wetboek dat aangeeft hoe de monniken voor God behoren te leven. Alles moet op de eer van God gericht zijn. Het kloosterleven wordt gedefinieerd als 'gemeenschap van de dienst aan de Heer'. Het dienen van God wordt zichtbaar

- door het innerlijk leven voor God, dat zich uit in de verloochening van de eigen wil. De abt moet alles zo regelen, 'dat de sterkeren altijd nog tot meer bereid zijn en de zwakkeren niet worden afgeschrikt'. Benedictus onderscheidt twaalf graden van nederigheid;
- door het gebed. Benedictus benadrukte vooral het publieke liturgische gebed dat gemeenschappelijk op bepaalde uren van de dag verricht wordt;
- door arbeid. Deze wordt niet nauwkeurig omschreven, maar bestaat vooral in de 'lectio divina', d.i. het mediterend lezen van de Heilige Schrift en de kerkvaders, en aan handenarbeid die aan allen wordt opgelegd;
- de 'stabilitas loci', oftewel de verplichting om gedurende het hele leven in het zelfde klooster te blijven. Benedictus zag het klooster als een familie waarin de door de monniken gekozen abt de vader is en de kloosterlingen broeders zijn. Zeer nadrukkelijk wordt de noodzaak van gehoorzaamheid aan de abt voorgesteld. Ook kinderen konden worden opgenomen, zogenaamde 'oblatten' (=aangeboden), die door hun ouders aan God waren gewijd.

Benedictus had zijn Regel geschreven voor het klooster Monte Cassino, en deze schijnt daarbuiten nauwelijks bekend te zijn geweest. Daarin kwam verandering toen het klooster in 589 door de Longobarden verwoest werd en een deel van de monniken naar Rome verhuisde. Paus Gregorius I (590-604) leerde de Regel toen kennen en heeft veel aan de verspreiding ervan bijgedragen. Van de 8^e tot het begin van de 13^e eeuw werd dit document door bijna alle Westeuropese kloosters als richtinggevend beschouwd.

Twee hoofdstukken uit de Regel van Benedictus²

Ik heb tot besluit twee m.i. interessante hoofdstukken uitgezocht die goed illustreren hoe gedetailleerd de Regel

2 De Regel van Benedictus kan online in de vertaling van F.Vromen (Slangen- burg 1994) gelezen worden via <http://www.intratext.com/X/DUT0023.htm>. Uit deze vertaling citeer ik hier twee gedeelten. De meest toegankelijke vertaling is overigens die van Vincent Hunink, De Regel van Sint-Benedictus, Amsterdam 2000.

van Benedictus was. In hoofdstuk 2 - over de abt - wordt duidelijk dat leiding geven aan gelovigen ook in de 6^e eeuw geen eenvoudige zaak was. In hoofdstuk 22 blijkt dat geen bijzonderheid van het kloosterleven aan het eigen initiatief werd overgelaten.

Hoofdstuk 2 WELKE HOEDANIGHEDEN DE ABT MOET BEZITTEN

1 Een abt die waardig is aan het hoofd te staan van een klooster, moet altijd bedenken, hoe men hem noemt, en de naam van overste met daden waar maken.

2 Hij blijkt immers de vertegenwoordiger van Christus te zijn in het klooster, want hij wordt met diens naam genoemd

3 volgens het woord van de Apostel: "Gij hebt een geest van kind-schap ontvangen, die ons doet uitroepen: Abba, Vader!".

4 Daarom mag de abt niets leren, bepalen of bevelen wat tegen de wet des Heren ingaat,

5 maar zijn bevelen en zijn leer moeten als een desem van goddelijke gerechtigheid de harten van zijn leerlingen doordringen.

6 Altijd moet de abt bedenken, dat zijn eigen leer én de gehoorzaamheid van zijn leerlingen - beide punten - bij het schrikwekkend oordeel Gods voorwerp van onderzoek zullen zijn.

7 De abt moet goed weten dat het de herder zal worden aangerekend, als de huisvader enig tekort in de opbrengst van zijn schapen zou ontdekken.

8 Anderzijds is eveneens waar, dat de herder bij het oordeel van de Heer vrijuit gaat, als hij alle herderlijke zorg besteed heeft aan een onrustige en ongehoorzame kudde en op alle mogelijke wijzen getracht heeft hun ziekelijk gedrag te genezen.

9 Dan kan hij met de profeet tot de Heer zeggen: "Uw gerechtigheid heb ik niet in mijn hart verborgen gehouden, uw waarheid en uw heil heb ik verkondigd, maar zij hebben mij veracht en versmaad".

10 En dan zal de dood zelf voor straf de schapen overweldigen die zich niets van zijn zorgen hebben aangetrokken.

11 Als iemand dus het ambt van abt aanvaardt, moet hij zijn leerlingen op een tweevoudige wijze als leraar leiding geven;

12 dat wil zeggen: hij moet hun al wat goed en heilig is meer nog met daden dan met woorden duidelijk maken, zodat hij ontvanke-lijke leerlingen de geboden des Heren door zijn woorden voorhoudt, maar de hardleersers en minder ontwikkelden door zijn daden Gods wet voor ogen stelt.

13 Alles daarentegen wat hij zijn leerlingen als strijdig met Gods wet heeft voorgehouden, moet hij hun ook door zijn eigen daden leren vermijden. Want anders zou hij, terwijl hij anderen predikt, zelf

verworpen worden,

14 en zou God omwille van zijn zonden wel eens tot hem kunnen zeggen: "Hoe waagt gij het over mijn geboden te spreken en uw mond vol te hebben van mijn Verbond, terwijl gij toch de tucht haat en mijn woorden in de wind slaat?"

15 En verder: "Gij hebt wel naar de splinter in het oog van uw broeder staan kijken, maar niet de balk gezien in uw eigen oog".

16 Hij mag geen aanzien des persoons kennen in het klooster.

17 De een mag hij niet meer liefhebben dan de ander, tenzij iemand een hogere graad van deugd en gehoorzaamheid blijkt te bezitten.

18 Een vrijgeborene mag geen voorrang krijgen boven iemand die van slaaf monnik wordt, tenzij hiervoor een andere gegronde reden aanwezig is.

19 Oordeelt de abt op rechtvaardige gronden, dat dat inderdaad zo is, dan handele hij, ook bij de rangbepaling van elkeen, volgens deze maatstaf. Is die reden niet aanwezig, dan houdt ieder zijn eigen plaats,

20 want "of men nu slaaf is of vrije man, allen zijn wij één in Christus" en dragen onder dezelfde Heer de gelijke last van onze krijgsmacht, "omdat er bij God geen aanzien des persoons bestaat".

21 De enige grond, waarop wij door Hem verschillend beoordeeld worden, is, of wij beter blijken te zijn dan anderen in goede werken en tevens nederig.

22 Allen moet hij dan ook gelijkelijk liefhebben, voor allen late hij eenzelfde maatstaf gelden, die echter wel rekening houdt met hun verdiensten.

23 Anderzijds moet de abt zich in zijn onderricht steeds houden aan de grondregel die de Apostel geeft, als hij zegt: "Berisp, dring aan, bestraf".

24 Dat wil zeggen, dat hij naar tijd en omstandigheden afwisselend met dreigementen en met vriendelijkheid te werk moet gaan, nu eens de gestrengheid van de meester, dan weer de liefde van de vader tonend.

25 Dat betekent, dat hij ongebreidelde en ongedurige geesten eerder streng moet berispen; gehoorzame, zachtmoedige en geduldige karakters daarentegen moet hij met aandrang opwekken om nog meer voortgang te maken. Betreft het nalatigen en minachters van de tucht, dan manen wij hem aan hen streng te straffen en tegen hen op te treden.

26 Laat hij ook de vergrijpen van hen die in overtreding zijn niet verhalen, maar ze, zo goed als hij kan, met wortel en al uitroeien, zodra ze zich voordoen, indachtig de dood van Heli, de priester van Silo.

27 Aan edele en verstandige karakters geeft hij een of tweemaal een mondelinge terechtwijzing:

28 tegen kwade, hardnekkige en ongehoorzame geesten echter make hij, onmiddellijk als ze iets misdoen, gebruik van roede en lijfskastijding, met het oog op wat er geschreven staat: “De dwaas is met woorden niet te verbeteren”,

29 en verder: “Sla uw zoon met de roede en gij zult zijn ziel redden van de dood”.

30 Altijd moet de abt bedenken wat hij is, bedenken hoe men hem noemt, en hij moet goed weten, dat van hem, wien meer is toevertrouwd, meer wordt opgevorderd.

31 Laat hij beseffen, welke moeilijke en zware taak hij op zich genomen heeft: om namelijk zielen te leiden en zich dienstbaar te maken aan de gesteltenis van velen. De een moet hij met milde goedheid tegemoet treden, een ander met terechtwijzingen, weer een ander met overredingskracht,

32 en zich zó volgens ieders geaardheid en bevattingsvermogen aan elkeen aanpassen en zich zó naar hem plooiën, dat hij niet enkel aan de hem toevertrouwde kudde geen schade lijdt, maar zich veeleer over de groei van een goede kudde kan verheugen.

33 Bovenal moet hij het heil van de zielen die hem zijn toevertrouwd niet uit het oog verliezen of van minder belang achten om meer zorg te besteden aan vergankelijke, aardse en onbestendige dingen.

34 Hij moet juist altijd bedenken, dat hij het bestuur van zielen op zich heeft genomen, en dat hij over dezen dan ook rekenschap zal moeten afleggen.

35 Om nu te voorkomen, dat hij een uitvlucht zou gaan zoeken in een mogelijk tekort aan bestaansmiddelen, dient hij zich te herinneren, dat er geschreven staat: “Zoekt eerst het Rijk Gods en zijn gerechtigheid, en dit alles zal u erbij gegeven worden”,

36 en verder: “Aan niets ontbreekt het hun, die Hem vrezen”.

37 Hij wete dus, dat wie de leiding van zielen op zich neemt, zich klaar moet maken om rekenschap te geven.

38 Daarom moet hij ervan overtuigd zijn, dat hij op de dag van het oordeel over evenveel zielen aan de Heer rekenschap zal moeten geven als hij broeders onder zijn hoede weet, en natuurlijk komt daar zijn eigen ziel nog bij.

39 Zo zal hij altijd met vrees blijven denken aan het onderzoek, dat hem als herder te wachten staat met betrekking tot de schapen die hem zijn toevertrouwd. Naarmate hij dan ook nauwgezet is waar het de verantwoording over anderen betreft, zal hij ook meer zorg besteden aan de verantwoording over zichzelf,

40 en door anderen met zijn vermaningen beter te maken ook zichzelf beteren van zijn fouten.

Hoofdstuk 22

HOE DE MONNIKEN BEHOREN TE SLAPEN

1 Allen slapen in een afzonderlijk bed.

2 Zij ontvangen volgens de beschikking van hun abt bedden-goed, dat in overeenstemming is met de eisen van het monnik-sleven.

3 Als het mogelijk is, slapen allen in hetzelfde vertrek; wanneer echter hun aantal dit niet toelaat, slapen ze met tien of twintig tezamen in gezelschap van de ouderlingen, die met de zorg over hen belast zijn.

4 In dat vertrek moet er voortdurend tot aan de ochtend een lamp branden.

5 Zij slapen gekleed en omgord met een gordel of koord, maar zo, dat zij hun messen niet bij zich hebben als zij slapen, om te voorkomen dat zij er zich in hun slaap mee verwonden.

6 Zo zullen de monniken altijd gereed zijn, en zodra het teken gegeven wordt, staan ze zonder weifelen op en haasten zich naar het werk Gods, waarbij zij trachten elkaar voor te zijn, maar altijd met inachtneming van de waardigheid en bescheidenheid.

7 De jonge broeders slapen niet naast elkaar maar tussen de ouderen in.

8 Als zij opstaan om naar het werk Gods te gaan, moeten de broeders elkaar bescheiden aansporen om uitvluchten van langslapers te voorkomen.

